

KISMESTEREK

Modrovich János — mozaikok egy vidéki archeológus arcképéhez

MASTER OF SMALL MATTERS

János Modrovich — mosaic portrait of a rural archaeologist*

CSÉCS Teréz

független kutató

E-mail: cseteri2@gmail.com

Abstract

The title refers to the Hungarian term for people who excel in minor accomplishments. In Hungary, the second half of the 19th century was the formative period of archaeological research, heritage protection, and art history. In the meantime, it was also the era in which these disciplines developed their own identities and eventually separated. The universal figure amidst these changes was Flóris Rómer. Compared to him, the Rajka stakeholder in public property, János Modrovich, may be considered a figure of outstanding local importance in archaeology and monument protection in Moson County. András Figler presented the results of his research in prehistoric archaeology. However, there are still unexplored additions to Modrovich's legacy, scattered across several institutions, including a fragment of his correspondence with Flóris Rómer. This paper is aimed at reconstructing the fragmentary correspondence from 1871, which is an addition to the network of contacts of Flóris Rómer and highlights the portrait of the little-known archaeologist, heritage conservationist and monument draftsman János Modrovich. As an appendix to the study, eight letters of his correspondence are reproduced verbatim.

KEYWORDS: ARCHAEOLOGY, MONUMENT CONSERVATION, CORRESPONDENCE, FLÓRIS RÓMER, FERENC EBENHÖCH, RAJKA (MOSON COUNTY)

KULCSSZAVAK: RÉGÉSZET, MŰEMLÉKVÉDELEM, LEVELEK, RÓMER FLÓRIS, EBENHÖCH FERENC, RAJKA (MOSON VÁRMEGYE)

Rómer Flórisnak az 1870-es években körvonalázott egy olyan elképzelése, hogy összegyűjt egy régész adatbázist, régészlexikont. Erről barátja, Ebenhöch Ferenc hozzá írt leveléből is értesülhetünk: „Küldöm az ígért fotografiákat az illető biográfiákkal. Missong képét nem küldöm azt magától életrajzával együtt úgyis megkaphatod. Rodhe egyéb bécsi régészek arcképeit s biográfiáit megígérte a Muzeum számára...” (Csécs 2019, 85).

Rómer terve végül nem valósult meg, de a fennmaradt életrajzok alapján (OSZK K, Analecta 5158; MÉM MDK Rómer-hagyaték) a neves régészek mellett ebben a lexikonban helyet kaptak volna valószínűleg azok a „szakfőfiak” is, akiket egy művészettörténeti analógiával élve kismestereknek nevezhetünk.

* CSÉCS Teréz (2026): Kismesterek. Modrovich János — mozaikok egy vidéki archeológus arcképéhez / Master of small matters. János Modrovich — mosaic portrait of a rural archaeologist. In: ILON, G. (szerk./ed.), *, „Elég volt a fecsegésből!”* In memoriam Figler András (1956–2010). Savaria University Press, Szombathely, 103–120.

A „műarchaeológia” korabeli fogalma alapján — amely a régészet mellett a művészettörténetet és a műemlékvédelmet is magába foglalta — azokra a lelkes adatszolgáltatókra, gyűjtőkre, elkötelezett rajzolókra gondolok itt, akiknek a nevével, munkájával leginkább a Műemlékek Ideiglenes, majd Országos Bizottsága (MOB) által szervezett gyűjtésekben és az ezeken alapuló kiadványokban találkozhatunk. (ArchÉrt 1869–1872; Forster 1905, 296–297, 511; Gerecze 1905/1)

Figler Andrásnak a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum Régészeti Adattárában lévő hagyatékában felkeltette az érdeklődésem egy kézirat, aminek két példánya volt a dobozban,¹ az *Egy elfelejtett őskori halomsír Rajkán* című tanulmány.

Figler András röviden utalt Modrovich János kutatásaira és arra, hogy „Modrovich rajzainak és feljegyzéseinek részletessége jó megfigyelőképességről tanúskodik”, valamint ismertette a rajkai, B lelőhelyként azonosított ásatás eredményeit (Figler 2008). Először Ebenhöch Ferenc nevére figyeltem fel a tanulmányban, mivel a levélfogalmazványok közül két töredék címettként Ebenhöch Ferencet azonosította, ez Modrovich János tevékenysége iránt további keresgélésre ösztönzött.

A források

A Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum Régészeti adattárában található rendezetlen Figler-hagyaték (továbbiakban Figler-hagyaték) Modrovich Jánosra vonatkozó része többnyire dátumozatlan levélvázlatokat, régészeti rajzokat és egy füzet formájúra hajtogatott Archaeologiai Jegyzeteket tartalmaz, ami kézzel írt, rajzokkal illusztrált, magyar és német nyelvű vázlatos, befejezetlen munka.

A MNL Győr-Moson-Sopron vármegyei Levéltára Mosonmagyaróvári fióklevéltárában a Modrovich család iratanyagában (továbbiakban Modrovich-lt.) a levelezések között Modrovich János régészeti tevékenységéhez tíz szorosabban kapcsolódó levelet találtam, köztük egy Rómer Flóristól és egy Ebenhöch Ferencről származót is.

¹ Az egyik példány mellett egy lapon András feljegyzése arról, hogyan készítette el a szerkesztőprogramban a kéziratot, illetve hogyan állította be a programot: „Ebből az újabb kísérletből ki kell derülni, hogy egyáltalán alkalmas-e ez a program az én céljaimra. [...] Izgatottan várom a fejleményeket.” Ilyennek ismertem meg felnőttként volt általános iskolai évfolyamtársamat, Figler Andrást, informatikával is foglalkozó régészként. Sokat segített nekem 1996–1997-ben, az ősidőkben, amikor a *Tudományos Gyűjtemény* repertóriumát készítettük (Csécs 1998).

Az MMA Magyar Építészeti Múzeum és Műemléki Dokumentációs Központ Tudományos Irattár Rómer Flóris hagyatékában (továbbiakban Rómer-hagyaték) egy levél és mellékleteként egy rajz bukkant fel, melyet Modrovich írt Rómernek.

Az MTA–ELTE HTK Régészeti Intézet Adattárában pedig egy ugyancsak Modrovichtól származó levél első oldalának a mikrofilm másolata található. (Sajnos a levél többi oldalának a mikrofilmje lapang, és az eredeti, vagy az őrző intézmény sem azonosítható be az elmosódott tulajdonbélyegző alapján.)

A mosonmagyaróvári Hansági Múzeumban megtekinthetők Modrovich festményei. A Helytörténeti Gyűjtemény Adattára pedig két fényképet őriz Modrovich Jánosról (1. és 5. kép).

1. kép: Modrovich János 1855-56-ban. Fényképész: E. Kozics, Pozsony. (Hitschmann-album Ltsz.: 888.18.1 Hansági Múzeum Történeti Dokumentációs Leltár).

Fig. 1.: Tableau image of János Modrovich in 1855-56. Photographer: E. Kozics, Pozsony (today: Bratislava) (Hitschmann-album Inv. no. 888.18.1. Hanság Museum, Archives of the Local History Collection).

Szakkérfiak és szakkedvelők

Rómer Flóris (1815–1889) volt bencés szerzetes, majd nagyváradi kanonok, a „magyar régészet atyja”, élete legaktívabb, legsikeresebb éve a Budapesten töltött 1858–1877 közöttiek voltak. 1860-ban az MTA levelező, 1871-ben rendes tagja lett. A pesti egyetemen a régészet és éremtan tanára volt 1862–1877 között. Tagja volt az Akadémia Archaeologiai Bizottmányának, 1864–1872 között előadója (titkára) valamint az *Archaeologiai Közlemények* szerkesztője volt. 1868-tól az *Archaeologiai Értesítő*t írta, szerkesztette, népszerűsítve a műrégészetet, oktatta a szakkérfiakat és a szakkedvelőket.

Ebenhöch Ferenc (1821–1889) 1851-től koroncói plébános, 1874-től győri kanonok, Rómer Flóris életre szóló barátja. Az 1840-es évek közös természettudományos érdeklődése után, mikor Ipolyi Arnold hatására Rómer a régészetet választotta, Ebenhöch is efelé fordult. Gyűjtői szenvedélyük már korábban is megmutatkozott, a herbáriumok, madártojások mellett megjelentek a régészeti leletek, saját gyűjteményeket hoztak létre. Aktív támogatója volt Rómernek a győri bencés múzeum létrehozásában — és későbbi utódait is segítette, támogatta —, majd barátja Nemzeti Múzeumba kerülése után az ottani állományépítés lelkes támogatója és „postás” is volt, azaz saját gyűjtései mellett továbbbította mások felajánlott tárgyait, leleteit is a múzeumba.

A nemzeti múlt tárgyi, építészeti, régészeti és szellemi emlékeinek megőrzése érdekében az Akadémián alapított Archaeologiai Bizottság (1858) pezsgést hozott a műemlékek számbavételében, a régészeti feltárásokban, a múzeumok alapításában és a magángyűjtemények létrehozásában. Az időszaki szakfolyóiratok (először a *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek*, majd az *Archaeologiai Közlemények* és az *Archaeologiai Értesítő*) megjelenése és népszerűvé válása kiszélesítette az érdeklődők, az adatszolgáltatók körét. Rómer a levelezői révén óriási kapcsolatrendszerével, a tanári és ismeretterjesztő attitűdjével és a sajtó ebbéli szerepének felismerésével és felhasználásával nagy, ha nem is egyenesen magas színvonalú eredményeket ért el a gyűjtésben is. Ő még önképzéssel, a külföldi szakirodalom tanulmányozásával, a helyi viszonyokra alkalmazásával jutott az egyetemi katedráig, és többek között ezzel is érdemelte ki a „magyar régészet atyja” *epitheton ornans*-t. Szakmai útjai során felismerte és felhasználta a napi sajtóban rejlő lehetőségeket az ismeretterjesztésben, tudásátadásban. Cikkeiben, amelyekben gyűjtésre ösztönözte kortársait, megkülönböztette a „szakkedvelőket” és a „szakkérfiakat”, vagyis a lelkes amatőröket és a tudományos ismerettel rendelkezőket (Csécs 2025).

Modrovich János a Moson megyei régészet, a Mosonymegyei Történelmi és Régészeti Egylet és a

múzeum létrejöttének kikerülhetetlen alakja: „...a múzeum, a régészet és a gyűjtés nem volt ismeretlen fogalom sem a megyében, sem a városban. Mosonszentmiklóson Sina Simon – az akkori Európa legnagyobb cukorgyárának tulajdonosa – már az 1850–60-as években »uradalmi múzeumot« hozott létre. Ennek anyagát régészeti tárgyak képezték, melyet a község határában végzett ásataiból gyűjtött. Rajkán Modrovich Jánosnak volt gyűjteménye. A földbirtokos amatőr festő és régész, az 1860–70-es években a kor színvonalán álló régészeti ásásokat végzett, római őrtornyokat, épületeket tárt fel és térképezett, a megyei műemlékeit mérte fel.” — mutatta be szerepét Pusztai Rezső a múzeum létrejötte kapcsán (Pusztai 1973, 4). „Modrovich János földbirtokos Rajkán római őrtornyokat tárt fel és térképezett, valamint felmérte a megye műemlékeit. Magyaróvárott a piarista gimnáziumnak volt jelentős gyűjteménye, amely — kiegészítve Ivánfi Ede saját gyűjteményével — a Történelmi és Régészeti Egylet régiségtárának alapját adta.” (Ács 1983). Modrovich életrajza azonban valami okból nem került be a *Moson Megyei Életrajzi Lexikonba*, pedig kortársai elismerő nyilatkozatai alapján a kor színvonalán álló archeológusról beszélhetünk. Az életrajzi lexikonban szereplő hat Modrovich között csak a fiai, ifj. Modrovich János (1864–1934) és Modrovich Gábor (1865–1918) rövid életrajza olvasható.

A családi levéltárban fennmaradt egyetlen Rómer által írt levélben (1871) Modrovich Jánost „szakkérfiúnak” tartja és felkéri, legyen az Archaeologiai Bizottság Moson megyei „embere” (3. melléklet). Későbbiekben kortársai is a szakkérfiak között említik Modrovichot. A műemlékek ideiglenes (1872), majd országos bizottsága (MOB, 1881) létrehozása után a kultagga kinevezéssel ezt meg is pecsételi a kulturális kormányzat. Olyan elismert szakemberek között szerepel, mint a lébenyi Szent Jakab templomot megmentő és felújító Dingraff Gáspár, Hencz Antal építész, a soproni Storno Ferenc, vagy Lipp Vilmos régész, csorna-premontrei kanonok stb., hogy csak a környékelieket említsük (Eperjessy 1877).

A Modrovichok

A család 1791-ben nyert címeres nemeslevelet és Pest, Mosony és Fejér vármegyékben székelt. Az egyik nemességszerző, a lébenyszentmiklósi származású, bécsi udvari ügynökként elhunyt Modrovich György (1763–1834) egyik fia, Károly (Bécs, 1805. február 23. – Pozsony, 1883. november 13.) és Ibi (Iby, ŸbŸ) Anna² voltak Modrovich

² Az anya születési és halálozási adatait nem sikerült kideríteni, de férje 1883. évi halálakor „mélyen elszomorodott szívvel” jelenti „hőn szeretett és elfelejthetetlen férje... gyászos kimúltát”

János szülei. Az apa rajkai közbirtokos, 1837-től Moson vármegye alszolgabírája, 1842-től főszolgabírája volt (Nagy 1860, 528–529). Nagy valószínűséggel három fiúgyermekük született: Károly (1833–1882), Ferenc (1834–?) és János. Nemesi előnevüket tergovitsi, vagy tergoveczai alakban is megtaláljuk. Az anyakönyvekben a „Modrovics” alakú bejegyzések javítása miatt a megjegyzéshez nagyon sok helyen beírták, hogy a ch végű névalak a helyes.

Modrovich Jánost 1837. június 4-én keresztelték meg Óváron, ami azonos lehet a születése napjával is, de egy pozsonyi, június 5-i születési dátum is felbukkant (Óvári Gazdász). A Magyaróvári Gazdasági Akadémián végzett 1855–1857 között (1. kép). 1863. július 12-én kötött házasságot felsőszeli Benkovich Gabriellával (1842? – Rajka, 1937. augusztus 1.).

Gyermekeik ifjabb János (Rajka, 1864. június 4. – Rajka, 1934. május 11.) főszolgabíró, Gábor (1865. július 17. – Magyaróvár, 1918. november 5.) ismert festő, Ernő (1867 – Budapest, 1928. május 24.) megyei könyvvizsgáló, és Elek (Rajka 1873. május 7. – Mosonmagyaróvár 1953. november 29.). A rajkai temetőben lévő sírban a felirat szerint ifjabb János és Gábor nyugszanak. János születési évéeként a sírkövön feltüntetett 1862-es évszám — hasonlóan a *Moson Megyei Életrajzi Lexikon*ban szereplőhöz — helytelen, a keresztelési anyakönyv tanúsága szerint 1864. június 4-én született és június 9-én keresztelték.

A családnak a megőrzött borítékok tanúsága szerint háza volt Pozsonyban is, a Hosszu utcában, illetve a Sétatéren. Rómer Flóris titkár és Pulszky Ferenc elnök felhívását a Hosszu utcába kézbesítették neki „múzeumi ügyben” 1875. március 5-én, az 1876. évre tervezett, Budapesten megrendezendő VIII. Ősrégészeti kongresszus ügyében.

1879 januárjában Modrovich Jánost az Országos Régészeti és Embertani Társulat tagjává választották. Tisztséget töltött be a Rajkai Önkéntes Tűzoltó-egyletben, ebből kifolyólag levelet váltott 1895-ben Habsburg József Károly főherceggel, Rómer volt tanítványával (Modrovich-I.). Ez évben a megye virilistái között a tizenhatodik. A *Győri Püspökség körlevelei* szerint évenként 20 koronát adott a rajkai templomra.

Rajkán, 1910. szeptember 5-én hunyt el 74 éves korában, szívszélhúdás következtében. Gyászjelen-

tésében a földbirtokos és „mosonmegyei törvényhatósági bizottsági tag” státusza mellett a „műemlékek országos bizottsági tagja” szerepel (OSZK Gyászjelentések). Temetése 1883. szeptember 7-én volt a rajkai temetőben. Amatőr festő is volt. Képei megtalálhatók a Hansági Múzeum gyűjteményében.

Modrovich János, az archeológus, a gyűjtő

Ha időrendbe állítjuk a leveleket, fogalmazványokat, melyek részletesebb betekintést adnak Modrovich tevékenységébe, az első helyen Ebenhöch Ferenc koronói plébános levelét kell említenünk. Az 1866. március 14-én kelt levélben kőmozsár és „*egyéb jelesek cserepek Györré ígért szíves elküldésér*” kéri Ebenhöch, aki eszerint 1865-ben járt nála Rajkán és akkor ajánlhatta fel Modrovich az említett leleteket (7. melléklet).

A kezdetekről Modrovich János így ír Rómernek egy évszám nélküli bemutatkozó levelében: „*Édes atyám Rajkai határban fekvő birtokán (melly a Bezenyei és Rajkai határ, és a Buda bécsi országút, és a Lajta csatorna közt fekszik) hat év előtt keztem gazdálkodni, és szántóföld vizsgálás okáért több helyen lyukakat (Bonitirunge Graben) ásatam.*” (A bonitírozás a mezőgazdasági föld minőségének felmérésére szolgált.) (1. melléklet) Borhy László 1991-ben megjelent tanulmányában azt írja, a Magyar Nemzeti Múzeumban található levél 1871. március 3-án keletkezett (Borhy 1991, 299). Sajnos az eredeti levél nem került elő, és a diapozitívra fényképezett levélnek csak az első oldala van meg az MTA–ELTE HTK Régészeti Intézet Adattárában. Azonban a Figler-hagyatékban megőrződött ennek a levélnek a fogalmazványa és a levélben említett „tervrajz” munkapéldánya, így azzal tartalmilag kiegészíthetjük, pótolhatjuk a hiányzó részt. Ebben Modrovich ismertette addigi, fontosnak talált régészeti eredményeit. Eszerint apja, Modrovich Károly rajkai birtokán gazdálkodott 1865 óta és már kezdetekről felfigyelt a terület felmérése során előkerült régészeti leletekre, grafit-edény darabokra, a gránitkövekkel kirakott lelőhelyre, illetve a régi római út nyomaira. 1869 augusztusában fedezte fel négy koponyát egy domb átvágásakor, mert — ahogy írja „múlt nyáron”, vagyis 1870 nyarán — itt egy újabb ásatás során egy egész csontváz is találtak. 1869-ben béresei két serpentin táblatöredéket is kiszántottak, és megemlíti, hogy még a tagosztás előtt, 1840-ben (a tervrajz szerint 1842-ben) egy régi kulcsot is találtak, ami most „F. T. Ebenhöch” gyűjteményében lehet. A levélfogalmazványban ismerteti az előző nyári ugarszántás alkalmával talált gránitköveket, amelyek egy kerekded formájú épület alapzatát alkották. Ugyanitt találtak egy bélyeges, római téglát is, és sajnálja, hogy csak 3 ép darab került elő. Kétszer is szól a fogalmazványban érmeokről, melyeket elküld Rómernek és megjegyzi: „*Az elküldött leleteket egyenkint cézdukkával[!] elláttam,*

(<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/412697#>), és testvére 1884. novemberi gyászjelentése alapján 1884 után hunyt el. L. özv. Schmutzler Antalné Iby Jozefa gyászjelentése <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/532023#>

az illető leletnek lelhelyét megjegyeztem.” Említ még egy kavicsos feltöltést is, amit Hormayr „műve szerint a Carnuntumtól Adflexumig terjedő országútnak nézem (mellékelt Mosony megyei tervrajz)” (a lappangó térképet közli Borhy 1991, 305).

A tervrajz további adalékokat is elárul kutatásairól (Borhy 1991, 299–900; Figler 2008, 107). Egy vázlatos határtérképen 16 parcellára osztotta a „Rajka és Bezenye közt és a Buda–Bécsi országút és a Lajta csatorna közt fekvő” pusztát és berajzolta a lelőhelyeket, illetve megjegyzéseket fűzött a lelőhelyekhez, ill. a leletekhez. Eszerint az I. számmal jelölt „lelhelyen” még 1867-ben először csak 4 koponyát talált és véleménye szerint ezen a helyen valaha akasztófa lehetett. 1870-ben ismét ásottott nem messze ettől és egy régi csontvázra akadt. Ezen a kis dombon „mindennemű téglá és soknemű kődarabok és kavics vakolatban vegyülete volt” 2 láb mélységig. A II. lelőhelyen, a római út mellett a „szántóföld vizsgálás alkalmával” „[b]izonnyal római táborhely” volt szerinte. Ahogy írja az 1871-ben készített vázlaton, „Főtitelendő Ebenhöch esperes úrnak egy pár év előtt egy meglehetősen ládával küldöttem el illy cserép töredékekkel.” Azonosított még a régi folyómeder mellett „A” jelöléssel egy római őrtorony alapzatot, és „B” jelöléssel egy „[e]gy öl magas, szabályos félgolyó alakú dombot is, mellyen 1842 évben egy régi kulcs szántatott ki, most ezen kulcs főtitst. Ebenhöch koronczói plébános tulajdona.” Megjegyezte, hogy ez a domb lesz 1871. évi kutatásainak célpontja. Ennek a tervrajznak a tisztázata az első levél melléklelete volt.

A Figler-hagyatékban lévő 16 oldalas, kéziratos, illusztrált füzetke további információkkal szolgál. Egy szépen kidolgozott címlap jelzi Modrovich törekvését: Archaeologiai Jegyzetek (2. kép). A 3. oldal címe: „1871 évben feltalált leletek és lelhelyek leírásai és illető rajzolataik.” A füzet tartalmaz helyszínrajzokat, de legnagyobb részt egy urna rajzait és a feltárásokról szóló levélvázlatokat. A többnyire magyar nyelven írt füzetben a rajzok mellett gyakran vannak gót betűs, német nyelvű leírások, illetve a vázlatokban a fogalmak, nevek meghatározása németül is. A 3–5. oldalon lévő szöveg tartalmilag az 1871. február-márciusi ásatásnak a lelőhely, és a májusban talált urna rajzával illusztrált leírása. Ezeket a levélfogalmazványokat közölte Figler András (Figler 2008, 105–106).

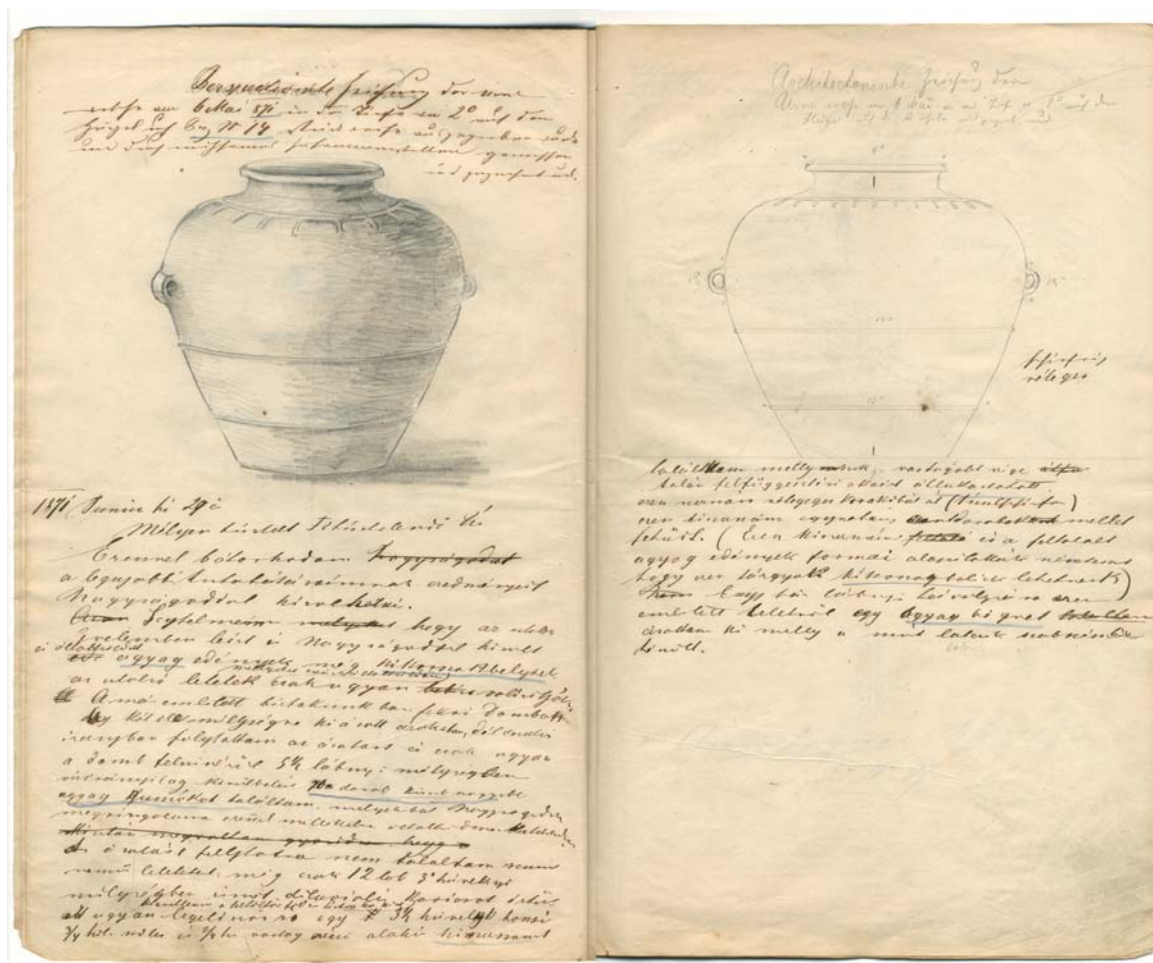
Modrovich március 3-i bemutatkozó levelére (1. és 2. melléklet) Römer valószínűleg már 1871. március 9-én válaszolt, mint azt a Modrovich család levéltárában talált borítékon olvasható feljegyzés mutatja. Sajnos maga a levél nem került elő.

2. kép: Az Archaeologiai Jegyzetek címlapja (Figler-hagyaték).

Fig. 2.: Title page of the Archaeological Notes (András Figler's legacy).

A borítékon Römer Flóris kézírásával a címzés „Tekintetes Modrovich János megyei számvevő Úrnak Rajkán Mosony m.” szerepel, amin a „megyei számvevő”-t vastagon áthúzta valaki, feltehetően a postás, Rajkát zárójelbe tette és Parndorfot írta mellé. Utóbb a borítékra ceruzával följegyezte Modrovich János: „1871 Márc 9-én f. tiszt. Römer Floristol”, majd tollal átírva hozzátette: „April 29”. Sajnos a boríték sarkán a postabélyegzést nagyrészt levágták, így az érkezés helye és dátuma nem pontosítható, de ez az első, lappangó vagy elveszett Römer-levél borítékja, ahogy az Römer itt közölt, április 29-i leveléből is kiderül (3. melléklet). A két dátum még egyszer megjelenik a Rajkai Önkéntes Tűzoltó-egylet fejléces borítékján. Ebbe gyűjtött össze Modrovich a számára értékes levelekből hármat: „Josef főherczeg hozzám intézett távsürgönye 1895 évi Szeptember 15^{én} és főtitst. Römer Floris levelei 1871. Március hó 9^{én}, 1871 Aprilis [dto] 29 [dto]” A borítékban volt még a felirat szerint „József Kir. herceg és Römer Floris Eredeti levelek közli a Bpesti hírlap 1907évi 201 számban Kumlik Emil.” Az újságkivágatok is megmaradtak a levelek között.

3. kép: Modrovich 1871. június 29-i levélvázlata a rekonstruált urna rajzával az Archaeologiai Jegyzetek 9–10. oldaláról (Figler-hagyaték).

Fig. 3.: Modrovich's draft letter of June 29, 1871 with a drawing of the reconstructed urn from pages 9–10 of of the Archaeological Notes (András Figler's legacy).

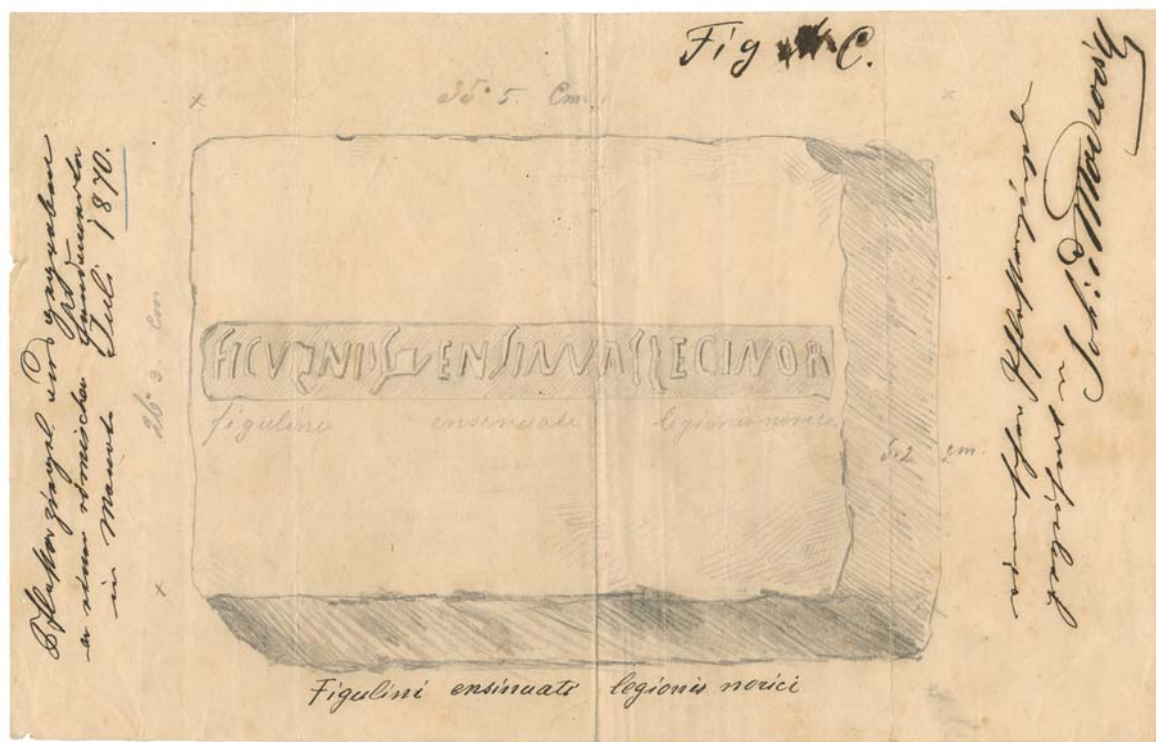
Rómer Flóris az MTA Archaeologiai Bizottság előadójaként 1871. április 29-én értesítette Modrovichot, hogy levelét a bizottsági ülésen felolvasta, és ismét kérte, hogy legyen „Mosony megyében emberünk”. Egyúttal elnézést kért a hibás címzésért, mint írta, Dingraff Gáspár „vitte bele” a hibába.

Erre küldte válaszul Modrovich azt az 1871. május 5-i levelét (**5. melléklet**), melyhez egy régészeti metszetrajz tartozik, hátoldalán: „Melléklet a 2ik levélhez” (MMA MDK Lymbus ltsz. K 544-15, 16.).

A rajz a Figler András által közölt rajz tisztázata, kisebb módosításokkal (Figler 2008, 106, 107–108; RFMTM RA, Figler-hagyaték). Ezen levél első oldalának egy május 4-i dátumú fogalmazványa fennmaradt a Figler-hagyatékban (**4. melléklet**). Eszerint az Archaeologiai Jegyzetekben többször is lerajzolt urnát ekkor találták meg és erről

Modrovich azonnal értesíteni akarta Rómert. Az 1871. június 29-i levélvázlat töredékében, az Archaeologiai Jegyzetek 9–10. oldalán (**3. kép**) azonban a rajzhoz azt jegyezte fel (Figler 2008, 106, 18–110), hogy az urnát 1871. május 6-án találta a 14. parcellában, ami ellentmondásban van a 4.-ei piszkozattal és 5.-i keltezésű levéllel.

Rómer Flóris az MTA Archaeologiai Bizottságában 1871-től rendszeresen ismertette Modrovich leleteit, amiről az *Archaeologiai Értesítő*ben kivonatossan hírt is adott. Első alkalommal a bizottsága 1871. március 9-i ülésén mutatta be Modrovics[!] János római régiségeit és Rajka régészeti tervrajzát, a közlés szerint az újabb leletek szakértő leírásával (Rómer 1870). Ez alapján tehát Modrovich már korábban is küldhetett leleteket a Nemzeti Múzeumnak, lehetséges, hogy Ebenhöch Ferencen keresztül, bár Rajkáról csak 1871-ből vannak adatok a Múzeum leltárkönyvében (Borhy 1991, 299–300; Figler 2008, 109).

4. kép: Feliratos római kori tégl (Figler-hagyaték).

Fig. 4.: Inscribed Roman brick (András Figler's legacy).

A következő alkalommal, a bizottság június 13-i VIII. rendes ülésén, majd a X. rendkívüli ülésen ismét ismertette Modrovich Rajka vidéki leleteit és kísérő rajzait (Rómer 1871a, 1871b). Az a sokat rajzolt urna lehet az, melyet Rómer így ír le: „(Rajkáról) Modrovich János úr ismét küldött múzeumunknak régi öblönytöredéket, annak visszaállított rajzával, és a találási helynek igen pontos leírásával. [...] Napról-napra terjed látkörünk, mit leginkább vidéki buzgó barátainknak köszönhetünk.” (Rómer 1871c).

1874-ben Sztachovics Remig kereste fel kérésével Modrovichot, hogy legyen segítségére a Moson megyei régészeti térkép elkészítésében (8. melléklet). 1874-ből még találunk az Archaeologiai Jegyzetekben (11–13. p.) egy ásatási helyszínrajz vázlatot, egy lelőhelymetszetet és egy római kori téglarajzát. A 16. parcella „A” lelőhelyéről egy színes, festett rajz is készült, amelyen feljegyezte, hogy 1870. június 21–26-i közötti ásatás alkalmával Josef Seidermann június 21-én találta a római kori téglát. Ezekről függetlenül egy másik, római kori, feliratos téglarajza is megtalálható a rendezetlen hagyatékban, ezt közölte Borhy László (Borhy 1991, 301–302). (4. kép)

1871 után kezdődött Modrovich műemlék leírási és rajzolósi „karrierje”, először a Műemlékek Ideiglenes Bizottságában, majd az Országos Bizottságban. Meg is őrizte a családi levéltárban a műemlékjegyzék

készítésével kapcsolatos levelezését: borítékokat, amikben valószínűleg a törzslapokat kapta 1872-ben és 1873-ban. A borítékokra feljegyezte, hogy kitől kapta és hogy melyik törzsíveket küldte vissza: 1872. szeptember 21-én „Pulszky & Henszlmann”-tól kapott borítékra Rajka és környéke feljegyzés került. Az ugyancsak tőlük kapott 1873. március 15-i levélre válaszul pedig „Oroszvár, Vid templom, Vidu Thurm, Járfalu templom, Oroszvár Bergl” följegyzés került. Ez a boríték feltehetőleg válasz volt Modrovichnak a vallás és közoktatásügyi miniszter számára küldött levelére, melynek piszkozata megmaradt a családi levéltárban. Az 1872. [olvashatatlan, valószínűleg augusztus] hónap 17-én írt levélben még 5 felmérési ívet kért, hogy „a rajkai kis tornyot és templomot, az oroszvári régi templomot, az oroszvári nevezetes Flavius által épített várna fennmaradt részét, a németjárfalusi templomot és tornyot, illetve a körtvényesi templomot és tornyot” leírhasssa és lerajzolhasssa (Modrovich-lt.). (Ezeket a felmérési íveket novemberben kaphatta meg a feladási postabélyegző szerint — Budapest Főposta 1873. nov. 14. (Modrovich-lt.).)

Henszlmann Imre az *Archaeologiai Értesítő*-ben öt is felsorolta az 51, 1872-ben aktív tag között (Henszlmann 1873, 107). 1873. március 15-i levelében pedig a bizottsági elnök Szalay Ágoston nevében külön is köszönetet mondott (Modrovich-lt.).

5. kép: Modrovich János és az egyik keresztfia, Rajka, év nélkül (Az eredeti Sándor Zoltánné tulajdona).

Fig. 5.: János Modrovich and one of his godsons, Rajka, without year (The original is owned by Mrs. Zoltán Sándor).

A nyilvánosság előtt, az 1873. évi jelentésben kiemelte: „Bizottságunk törzsivei ez idén igen csekély mérvben szaporodtak. Főhelyen áll Modrovich János küldeménye Moson megyéből, mely a következő emlékek másolatából áll: a rajkai (Razendorf) templom rajzokkal — alaprajz, a templomnak két távlata, fülkéje és ablaka; az oroszvári (Karlburg) templom rajzokkal — alaprajz, távlat fülke és ablak; a németjásfalvi templom melynek kiváló monstráciája[!] a bécsi világkiállításon nagy fel-tűnésben részesült. Távlati rajzzal. Az ugy nevezett puszta torony Köpcsény szomszédságában »Oeder

Thurm bei Kitsee« rajzokkal, — két távlattal alaprajzzal és szelvénnel. Öt római emlékkő, melyet Oroszvároton találtak, valamennyi lerajzolva.” (Henszlmann 1874, 22). A köpcsényi toronyról készült rajzai még életében, a középkori várakról készült összeállításban jelentek meg (Nagy 1905, 661). A rajkai templom rajzát László Csaba és Sedlmayr János (László–Sedlmayr 1993, 111), az oroszvári templomét Bardoly István (Bardoly 2001, 18), az oroszvári római köemlékek rajzát Mathédesz Lajos tette közzé (Mathédesz 2020, 349).

Pulszky Ferenc és Rómer Flóris aláírásával ő is kapott egy sokszorosított felkérést 1875-ben, hogy ő is vegyen részt a VIII. Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszus előkészítésében. Működjön közre egy alapos szaktérkép összeállításában, illetve a kongresszus idején látogatható, a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezendő kiállításra a „legtanulságosabb” műtárgyak összegyűjtésében. Talán erre a felkérésre készülhetett egy kőbalta (kigyla, szekerce) leírása a „II. Tábla Az 1876-diki nemzetközi Congressus alatt kiállítandó tárgyak Jegyzéke” című 2 oldalas piszkozatban. A leírást Kisfalvi (Rütrich) László kőbányai (Moson m.) lelkész készítette (Figler-hagyaték). Leleteit, többek között a leírt kőbaltát is, ismertette a *Jelenkor* 1875. június 27-i számában (Kisfalvi 1875).

Műemléki tevékenysége elismeréseként a műemlékek ideiglenes bizottsági tagsága után, 1875-ben a vallás és közoktatási miniszter a MOB kultagjává nevezte ki, Dingraff Gáspár lébenyi plébánossal, Ebenhöch Ferenc győri kanonokkal, Storno Ferenc soproni építésszel és másokkal együtt. A kinevezést — ahogy írta köszönő levelében az 1875. július 19-én kelt levélre válaszul Trefort Ágoston miniszternek — kitüntetésnek vette és legfontosabbnak tartotta kijelenteni: „hazaifui kötelességemnek tartom a műemlékek fentartásának ügyében, csekély szakavatottságomat ezentúl is szentelni”. A kinevezés 5 évre szólt és a megújításról szóló okiratokat is megőrizte (Modrovich-lt.).

Identitásának fontos része volt régészeti és műemlékrajzoló-műemlékvédelmi tevékenysége. Ezt a tényt az iratok, levelek mellett a gyászjelentésében is a második helyen említett MOB-tagsága is megerősíti: „Idősb Modrovich János mosonmegyei törvényhatósági bizottsági tag, a műemlékek országos bizottságának tagja, földbirtokos meghalt Rajkán életének hetvennegyedik, boldog házasságának negyvennegyedik esztendejében” (OSZK Gyászjelentések).

Köszönetnyilvánítás

Itt szeretném megköszönni minden kedves kolléga gyors és hathatós segítségét: Kovács Péter professzor úrnak (Pázmány Péter Katolikus Egyetem), Oross András igazgatónak és kollégáinak (GYMSM Megyei Levéltár), Nagy Andrea vezető régésznek és Pozsgai Helga adattárosnak (RFMTM), Martinschich Balázs igazgatóhelyettesnek (Hansági Múzeum), Horváth Friderika osztályvezetőnek (ELTE HTK Régészeti Intézet Adattára), Kovács Gergely és Kovács Evelin gyűjteményi referensnek (MEM-MDK Tudományos Irrattár), Debreczeni-Droppán Béla szakmuzeológus levéltárosnak (Magyar Nemzeti Múzeum).

FORRÁSOK, RÖVIDÍTÉSEK

ActaArchHung = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae

ArchÉrt = Archaeologiai Értesítő

Figler-hagyaték = Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum Régészeti Adattár, Figler-hagyaték

OSZK Gyászjelentések = OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár, Gyászjelentések.

<https://dspace.oszk.hu/>

OSZK K = OSZK Kézirattár, Analecta 5158, Rómer Flóris Archeologusok önéletrajzai és fényképei

MÉM MDK = Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ Tudományos Irrattár, Rómer Flóris-hagyaték Lymbus Ltsz. K 544/15, K544/16.

Modrovich-lt. = Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron vármegyei Levéltára, Modrovich család iratai. *Levelek 1864–1892*. XIII. 10/12.

MTA – ELTE HTK = MTA – ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja Régészeti Kutatóintézet Adattára D_20824.

RFMTM RA = Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum Régészeti Adattár

Internetes források

Győri Püspökség Körlevelei.

https://library.hungaricana.hu/en/view/GyoriPuspoksegKorlevelei_1904/?query=%22Modrovich%20J%C3%A1nos%22&pg=77&layout=s

Moson Megyei Életrajzi Lexikon

<http://hgkmovar.hu/mmel/>

OSZK Gyászjelentések. <https://dspace.oszk.hu/>

Óvári Gazdász.

<http://ovarigazdasz.hu/component/content/article/18-tablok-evfolyamok/1229-1855-57-adat.html>

SIEBMACHER: *Wappenbuch. Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Modrovich (Modrović) aliter Modrich.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/>

Irodalom

ÁCS A., Laszkarátné (1983): Száz éve alakult a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet. *Honismeret* **11** 21–23.

BARDOLY I. (2001): 1885. In: TAMÁS J. (szerk.), *Műemlékvédelem törvényi keretek között... Történetek az intézményes műemlékvédelem 120 évéből*. Budapest, 16–18.

BORHY, L. (1991): Die Ziegelstempel der legio I Noricorum in einem spätrömischen Backofen (Eine unpublizierte Fundgruppe aus dem 19. Jh. in der Gemarkung von Rajka). *ActaArchHung* **43** 299–313.

CSÉCS T. (1998): *A Tudományos Gyűjtemény (1817–1841) repertórium*. Győr, Xántus János Múzeum – Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Győri Levéltára.

CSÉCS T. (2019): „Romert sokan, Floriánt csak kevesen ismerik” Rómer Flóris és Ebenhoch Ferenc levelezése 1845–1888. Közreadó: Csécs T. Szent Mór Bencés Perjelség, Győr.

CSÉCS T. (2025): „mert csak annak, ki maga valamiért lángol, könnyű mást is egy kissé melegíteni” Rómer Flóris, a fáradhatatlan tudományszervező c. előadás szerkesztett változata, megjelenés alatt, Sapientia "Vita consecrata" c. sorozatban.

EPERJESSY K. (1877): A műemlékek ápolása Magyarországon. *Fővárosi Lapok* **32** 162.

FIGLER A. (2008): Egy elfelejtett őskori halomsír Rajkán. In: ILON G. (szerk.), *Régészeti nyomozások Magyarországon*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 105–112.

FORSTER Gy. (1905): *Magyarország műemlékei I. Mosony vármegye*. Budapest, 296–297, 511.

GERECZE P. (1905): *Magyarország műemlékei I. A Műemlékek Országos Bizottsága Rajztárának jegyzéke*. Budapest.

Gyászjelentések. *Budapesti Hírlap* **30/213** [1910. szept. 8.] 11.

HENSZLMANN I. (1873): Kivonata a magyarországi műemlékek ideiglenes bizottságának 1872-ki munkálkodásáról szóló évi jelentésből. *ArchÉrt* **7/7** 107.

HENSZLMANN I. (1874): Évi jelentés a magyarországi műemlékek ideiglenes bizottságának 1873-ki munkálkodásáról. *ArchÉrt* **8/2** 22.

LÁSZLÓ Cs. & SEDLMAYR J. (1993): A rajkai rk. templom külső helyreállítása. In: VALTER I. (szerk.), *Entz Géza nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok*. (Művészettörténet–Műemlékvédelem 2.) Budapest, 109–123.

MATHÉDESZ L. (2020): Oroszvári római kömlékek rajzai Modrovich Jánostól. In: NEMES G. (főszerk.), *Tomka 80. Ünnepi tanulmányok Tomka Péter köszöntésére*. Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr, 349–354.

NAGY G. (1905): *A középkori várak különös tekintettel Magyarországra*. Budapest, 605, rajzok: 661.

NAGY I. (1860): *Magyarország családai. Címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. **7** Ráth Mór, Pest, 528–529.

PUSZTAI R. (1973): *A mosonmagyaróvári Hansági Múzeum története, gyűjteményei, kiállításai*. Győr-Sopron megyei Nyomdavállalat, Mosonmagyaróvár.

RÓMER F. (1870): Kivonat a magy. tudom. Akademia archaeologiai bizottsága 1871. martius 7-én a m. n. muzeumban tartott III. rendes ülésének jegyzőkönyvéből. *ArchÉrt* **4/11** 275.

RÓMER F. (1871a): Kivonat a magy. tudom. Akademia archaeologiai bizottsága 1871. jun. 13-dikán a m. n. muzeumban tartott VIII. rendes ülésének jegyzőkönyvéből. *ArchÉrt* **5/4** 93.

RÓMER F. (1871b): Kivonat a magy. tudom. Akademia archaeologiai bizottsága 1871. junius 30-án a m. n. muzeumban tartott X. rendkívüli ülésének jegyzőkönyvéből. *ArchÉrt* **5/7** 182.

[RÓMER F.] (1871c): Egyveleg. *ArchÉrt* **5/7** (október 15.) 93.

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET

Modrovich János levele Rómer Flórisnak, töredék, hely és évszám nélkül

MTA – ELTE HTK Régészeti Kutatóintézet Adattára D_20824. (diapozitív)

Rajka (Mosony megye) Február hó

Főtisztelendő Úr!

Azon meggyőződéssel hogy Főtisztelendő Úr a régészetet illető legcsekélyebb eredmények közlését is szívélyesen fogadandja; bátorodom több évi de még eddig csak kis eredménnyel koronázott a régészet érdekében tett csekély fáradtságom eredményeit Főtisztelendő Urral közölni.

Édes atyám Rajkai határban fekvő birtokán (melly a Bezenyei és Rajkai határ, és a Buda bécsi országút, és a Lajta csatorna közt fekszik) hat év előtt kezdtem gazdálkodni, és szántóföld vizsgálás okáért több helyen lyukakat (Boniti[e]rungeGraben) ásattam. Legelőször figyelmeztetve a régi folyó meder lapálynak (a mellékelt birtok tervrajzon megjelölt (Parz[elle] 2) felszínén fekvő sok grafitédény darabok által, ugyan is ott kezdettem a bonitírozást és Parz2. I-nál meglepedésemre 1 ½ lábnyi mélységben kavics kövezetre jutottunk, ez alatt granit kövek voltak rakva, és ezek mellett a lapály közepe felé kisebb, nagyobb grafitkatlan töredékeket találtunk. Miután a nagyobb granitköveket kiszedtem, fenekén szénnel vegyült tiszta hamú és egynéhány megégett csontdarabokra akadtunk. Ezen irányt követve ugyan ezen Parzelben a régi folyó partján II és III. pontnál is vizsgáltattam, és mind a két ponton ugyan azon rendben találtam fel az apró kavics köveket, és a nagyobb granit és mészköveket. Miután kikutattam, hogy ezen irányban Németh Járfalú (Deutsch Jahrendorf) és Körtvélyesig (Pama) az illető földművelők olly lelhelyekre akadtak, és az itteni lakosok egy régi romai útról ([Römer?]-strasse) sokat beszélgetnek, ezen megfejtet[!] lelhelyek melletti kavicsos feltöltést (Josef Freyherrn v Hormayr Wien, seine Geschicke und [seine] Denkwürdigkeiten 1823 I. Band 2 Heft der Carnuntum) műve szerint a Carnuntumtól Adflexumig terjedő országútnak nézem (mellékelt Mosony megyei tervrajz) Felbátorítva ezen csak csekély eredménytől, ezen irányt lefelé Magyar Óvári (Adflexum) irányban követve, Parz 9. A-nál feltűnt nekem ezen csak kő, vakolatú tégladarabokkal vegyült dombos hely, itt ásattam és 4 lábnyi mélységben szoros agyag közt négy darab ember koponyára akadtunk, mellyek egymás úgy mind a rajzban megjelölve van fekvének. Valamint bátorodom megemlíteni hogy ezen dombos hely környékén fekvő szántóföldeket Kirchenfeldnek hívták [a 2. old. diája elveszett!]

(A levél piszkozata RFMTM Régészeti adattár, Figler hagyaték /2. sz. melléklet/; melléklete a tervrajz, melynek „munkapéldánya” a Figler-hagyatékban, közölte Figler 2008, 107)

2. MELLÉKLET

Modrovich János levélvázlata Rómer Flórisnak, hely és dátum nélkül

RFMTM RA Figler-hagyaték

Főtisztelendő Úr [mellette más kéztől, ceruzával, zárójelben] (Rómer Flóris)

Azon meggyőződéssel hogy Főtisztelendő úr a régészetet illető legcsekélyebb eredmények közlését is szívélyesen fogadandja; bátorodom többévi de még eddig csak kis ereménynyel koronázott[,] a régészet érdekében tett csekély fáradságom eredményeit Főtisztelendő Urral közölni.

Édes atyám birtokán (melly a Bezenyei és Rajkai határ, és a Buda Bécsi postaút, és a Lajta csatorna közt fekszik) hat év előtt kezdettem ga[z]dálkodni, a szántó föld bevizsgálás okáért több helyen lyukakat (Bonitirungegraben) ásattam, legelőször is figyelmeztettem a mellékelt birtok tervrajzon megjelölt Parz[el] 2. régi folyó meder lapálynak felszínén fekvő sok grafitedény darabok által, ugyanis ott kezdettem a bonírozást és Parzel 2. I-nél meglepedésemre[!] 1 ½ lábnyi mélységben kavics-kövezetre jutottunk, ez alatt granit kövek voltak rakva, és ezek ~~alatt~~ mellett kisebb nagyobb grafitkatlan töredékeket találtunk. Miután a nagyobb gránitköveket kiszedtettem, fenekén, szénnel vegyült [tisztá?] hamura akadtunk. Ez alatt még 2 lábnyi mélységre ásattam de eredmény nélkül. Ezen irányt követve ugyan ezen táblán a régi folyó meder partján II–III. pontoknál is vizsgáltam, és mind a két ponton ugyan azon rendben találtam fel az apró kavics kövezetet és a nagyobb gránit köveket. Miután kikutattam hogy ezen irányban egész Német Jarndorf és Körtvélyesig (Pama) az illető földmívelők illy lelhelyekre akadtak, és az itteni lakosok egy régi római utról ([Rómer?]-strasse) sokat beszélgetnek ezen megfejtett lelhelyek melletti[!] kavicsos feltöltést (Josef Freyherrn v Hormayr Wien, seine Geschicke und [seine] Denkwürdigkeiten 1823 I Band 2 Heft. [olvashatatlan] Carnuntum) a régi Carnuntumtól Adfexumig[!] terjedő országútnak nézem. (mellékelt Mosonmegyei tervrajza.) Felbátorodva ezen csekély eredményektől ezen irányt lefelé (Magyar óvár Adfexum) irányozám kutatásaimnak célját Aug. 9. A-nál feltűnt nekem ezen sok kő és vakolattal vegyült dombos hely, itt ásattam és 4 lábnyi mélységben vszoros agyag közt négy darab koponyába akadtam melyek egymás mellett úgy mint a rajzban fekvének. Ezen helyet a ~~mit kő és téglá darabok~~ miután a ~~4 koponyát egymás mellett találtam~~ fekvő szántóföldeket a tagosítás előtt az itteni lakosok Kirchenfeldnek hívták.

[az elküldött tisztázata eddig van meg, lásd 1. melléklet]

Múlt nyáron ezen a helyen ismét ásattam és csak 3 ½ lábnyi mélységben egy egész csontvázra akadtunk, de kisebb és gyengébb csontoknak még nyomát se találtuk[,] csak ~~anya~~ koponyának vastagabb része és a kar és czomb és a lábszár csontok voltak még épen. Ezen idő alatt cselédségem több helyen érmekeket találtak melyeknek lenyomataikat va lelhelyek megjegyzésével mellékelten bátorodom általküldeni. A feltalált koponyákat és csontváz ~~darabokat~~ részeit ugyan azon helyen ismét kiasattam és Főtisztelendő úr kíváratára várva várt kikelet bekövetkeztével legnagyobb készséggel általküldhetem. Két év előtt béreseim Parz13 két ~~darab~~ serpentin tábla darabkákat szantottak ki, melyekből az egyik [olvashatatlan] ~~pett darabot~~ ezennel általküldöm. 14ik Parzelban egy egy öl magas ~~gerzedt~~ szabályos domb emelkedik, mellyen egy idevaló földmíves még a tagosztás előtt 1840 egy régi kulcsot szantott ki, most ezen kulcs F. T. Ebenhöch

Múlt nyáron ugar szántás alkalmával (11'') mélységre/ béreseim 16ik Parcellan VD lelhelyen nem messze az országuttol egy néhány gránit köveket szantottak ki, és miután láttam hogy azok usztókékkellá kikaparnák a köveket, azonnal ásásra alkalmazó eszközökért küldtem és rendszeres 2 öl átmérőjű lyukat ásattam, 1 ½ láb mélységben már kő-koszorú egy kerekded formájú épületnek alapzatra akadtam, ezen mellynek külső átmérője ½ öl volt, a falzatnak mely csak agyag vakolattal építetett 2 láb vastag. Ezen kőkoszorúnak közepét kiasattam és a felszíntől 3 lábnyira, leg és legnagyobb örömmre egy bélyegzett kövezet téglára akadtam, mellynek feliratával bélyegzés megtekintésére azt azonnal romai számozásának következtettem néztem. Kár hogy csak három ép téglát

~~Ezen Sajnál~~ Ezen kiasott épületet alapzatnak ~~ale~~ rajzait mellékletben ezennel közlöm, és pontosan mértéket szerint ~~ale~~ az alap alaprajzot mint átvágást rajzolám le.

~~Ezen~~ Az épen megfestett alapzat mellet az egyik a munkások követ egy bronz érmet találtam, melynek lenyomatát és ahoz egészen hasonló példányait elküldöm. Az elküldött leleteket egyenként czédulkával [!] elláttam, amellyeken az illető leletnek lelhelyét megjegyeztem.

[Ceruzával, más kéz:] Rajka Modrovich pusztá 1864-65

(A szövegben a kék ceruzás aláhúzásokat nem jelöltem, csak a szerző eredeti aláhúzásait.)

3. MELLÉKLET

Rómer Flóris levele Modrovich Jánosnak Pest, 1871. április 29.

Magyar Tudományos Akadémia Archaeologiai Bizottsága szárazbélyegzős levélpapíron

MNL GYMSM VGYL Modrovich család iratai, Levelek 1864–1892 XIII. 10/12.

137/871.

Igen tisztelt Tekintetes Úr!

Szerencsém volt becses levelét az Arch. bizottság ülésében felolvasni, mire kedves kötelességemmé tétetett Tekintetes Uraságod szivességét megköszönni, és ismételve kérni, miszerint nemzeti művelődési szempontból jövőre is hozzánk állani szíveskedjék erre annál inkább kérném T. Uraságodat, mert ha maholnap az országos Archaeol. bizottság életbe lép, nem lesz Mosony megyében emberünk, ha az egyháziakra nézve Dingraff barátomat kiveszszük, kit római régiségekre nézve fölügyeletre felhívhatnánk.

Hallom, hogy multkor Nezsideren is fordultak elő romai holmik, de ezekről a jelentés elég hiányos volt.

A Czimre nézve Dingraff, ki akkor épen nálom volt[,] vitt bele a hibába, de azt hiszem ezért még sem lett belőle canapé-pör.

Főtisztelendő plébános urat nagyon tisztelvén

vagyok legőszintébb hálával

Tekintetes Úr

Alázatos szolgája

Rómer Flóris

Pesten April 29-én 1871.

4. MELLÉKLET

Modrovich János levélvázlata Rómer Flórisnak Rajka, 1871. május 4.

RFMTM Régészeti Adattár Figler-hagyaték, töredék

Mosony megye Rajka 1871 Maj. hó 4én

Mélyen tisztelt Főtisztelendő Úr!

Miután főtisztelendő úrhoz intézett első levelemben az idei kutatásnak első célpontját kitűzém, nem reméltem volna hogy ezen kutatás olly eredménnyel legyen.

Azon kerekded dombot melyet első levelembe bátor valék leírni, kikelet elején megmértem, és ~~fontos-szigorú~~ pontos mérés után (Fig. II.) Kelet nyugati irányban ~~egy~~ épen a halomnak központján keresztül egy 11 öl hosszú és 5 láb széles árkot asattam cselédjeim által. Az árkot már 4 lábnyira kiasattam és leletnek még nyomát se találhattunk, még 1 öl mélységre jöttünk. ~~már hamuval és szénporral kevert agyakra akadtunk. A domb közepe táján az árkot majd 201 mélységre kihányatt~~ Miután cselédjeim egy öl mélységre ástak volna a 11 öl hosszú arokban, a középponttól számítva 3 és 3 öl távolságra kavicsra akadtunk mely kavics rétegnek csak egy pár hüvelyki [hüvelyknyi] vastagsága volt. A két kavics réteg[!] közt mélyebbre ástak, egyszerre porhanyobb földre akadt, úgy hogy már csákány nélkül csak ásóval dolgozhattak. Ezen rétegben földdel kevert hamú és csont ~~darabok~~ és széndarabokra akadtak, és miután Marczius 15én délután az ???lás vizsgáltam gazdám már egy nagyobb darab szenet, és egy kicsiny grafitbögre darabot mutatott melly leletet gazdám az említett rétegben 1 ½ öl mélségben talált

5. MELLÉKLET

Modrovich János levele Rómer Flórisnak Rajka, 1871. május 5.

MÉM MDK Tudományos Irrattár, Rómer-hagyaték Lymbus Itsz. K 544/16.

Mosony megye Rajka, 1871. Maj hó 5én

Mélyen tisztelt Főtisztelendő Úr!

Legnagyobb öröömre szerencsém leend Főtisztelendő Urat egy érdekes leletről értesíteni!

Azon kerekded dombot melyet első levelemben mint az idei kutatásamnak célpontjául tűzém ki foly. év Február hóban pontosan megmértem, FII., és kelet nyugati irányban épen a halomnak központján keresztül egy 11 öl hosszú és 5 láb széles árkot ásattam ki cselédjeim által. Az árkot már 4 lábnyi mélységre kiásattam, de leletnek még nyomát se találhattam, még folytonosan szoros barnás agyagos földet hánytak ki az árokból.

Miután cselédjeim egy öl mélységre ástak volna, a 11 öl hosszú árokban, a központtól számítva 3 és 3 öl távolságra kavicsrétegre akadtak, mely kavics rétegnek csak egy pár huvelynyi vastagsága volt. A két kavics réteg[!] közt mélyebbre ástak, egyszerre porhanyosabb földre akadtak, úgy hogy már csákány nélkül csak ásóval dolgozhadtak[!]. Ezen rétegben földdel kevert hamut, csont darabokat és szénport találtak, és miután Maj hó 15-én délután az ásatást vizsgáltam, gazdám már egy nagyobb darab szenet és egy kis grafitbögre darabot mutatott[!], mely leletet gazdám az említett rétegben 1 ½ öl mélységben talált. Ezen kis lelet által felbátorítva[!], ezen irányt lefelé követém és kut alakban lefelé ásattam. De furcsa, miután a szabályos kiásott árok déli keleti partján még mindig agyagos sötétbarna földet ástunk ki, az északi 5 láb széles parton már tiszta Diluvialis kavicsra lertünk. A kavics keveréket nem bántva csak a tiszta agyag földbe ástunk (feltöltött föld) és 2 öl mélységben már igazi Diluvial kavicsra akadtunk, és legnagyobb öröömre és meglepetésemre ezen mélységben a tiszta kavics és közvetlenül a feltöltött sötétbarna agyagföld között egy kis edény feneke pislogott ki!!! Félvén hogy további ásás az ásóval a leletre nézve veszedelmes lehetne, kocsisom késsel kaparta ki a kipislogó edény körül fekvő agyagföldet, és már egy pár percz múlva mutatta be nekem az első grafitbögret. Ezen feltalált bögre mellett[!] még egy néhány bögre töredéket találtunk, de ezen töredékek is már úgy el mállottak, hogy egészet ezekből visszaállítani lehetetlenség.

Két nap mulva Maj 18. kocsisom felügyelése alatt ismét folytatta a kutatást, a délkeleti árokparton délkelet felé pincze formában tovább ásott és F.III. 3. & 4 alatt ismét két ép grafitbögret ásott vagy jobban mondva kapart ki. Ezen leletek mind már mondtam közvetlenül a Diluvial kavicsra álltak vagy feküvének. Ezen elősorult[!] leletek az idei kutatásomnak első eredménye.³ Bátorkodom ezennel Főtisztelendő Urnak az egész leletet átküldeni. Kis gyűjteményem számára csak egy bögret tartottam.

Miután cselédjeim és rendes napszámosaim már a tavaszi sürgős munkákkal ~~vál~~ elfoglalva valának és falubeli napszámot nem kaphatok[,] ezen kutatást szebb és jobb időre halasztám[,] remélve hogy még érdekesebb leletekre jövünk. Véleményem szerint ezen leletek a-kőkorszakbéliek, mert érem vagy téglának eddig még nyomát sem találhattunk.

Főtisztelendő Úr igen becses levelét meg kaptam, és szerencsémnek tartom hogy mélyen tisztelt Főtisztelendő Úr csekély és eddig kevés munkámat figyelemre méltat.

(Vajda Gábor honvéd hadnagy és Mészey esperes úrak tiszteletüket jelentik.) Miután reméylem hogy közelebből ismét érdekes leletekről értesíthetek[,] legnagyobb tisztelettel maradok

Mélyen Tisztelt Főtisztelendő Úr

legőszintébb tisztelője

Modrovich János

³ Ezeknek a grafitbögreknek a rajza lehet az Archaeologiai Jegyzetek mellett talált rajz? A „lelet rajza B lelhely”, egy-egy 7,5 és egy 7 cm magas bögre rajza, Figler 1 db 7 cm körüli füles bögrét írt le, a felsorolásban 3. számmal, 110. p.

6. MELLÉKLET

Modrovich János levélvázlata Rómer Flórisnak Rajka, 1871. június 29.

RFMTM Régészeti Adattár, Figler-hagyaték, Archaeologiai Jegyzetek [9. old.]

1871 Junius hó 29én

Mélyen tisztelt Főtisztelendő Úr

Ezennel bátorkodom Nagyságodat a legujabb kutatásaimnak eredményeit Nagyságoddal közölhetni.

Azon Sejtelmem melyet hogy az utobbi levelemben leírt és Nagyságoddal közölt és általküldött ~~ede~~ agyag edények még kőkorszakbelyiek az utolsó leletek √ melyeket ezúton általküldöm√ csakugyan ~~bebiz~~ valósággal AA már említett birtokunkban fekvő dombon a két oldalmélységre kiásott árokban dél északi irányban folytattam az ásatast és csak ugyan a domb felszínéről 5 ½ lábnyi mélységben vízirányilag körülbelül 70 darab kisebb nagyobb agyag gumókat találtam, melyeket Nagyságodnak megvizsgálásra ezennel mellekelve általküldeni bátorkodom. ~~Miután megvoltam győződve hogy~~ Az ásatast folytatva nem találtam semmi nemű leleteket, míg csak 12 láb 3' hüvelyknyi mélységben ismét diluvialis kavicsot értük ott ugyan legelőször is egy √közvetlenül a feltöltött föld és tiszta kavics?√ 3 ½ hüvelyknyi hosszú ¾ hvl. széles és 2/4 h. vastag véső alakú kőszerszámot

[10. old.] Architectonisch Zeichnung der Urne... [gót betűs, ceruzás felirattal]

(rajzát ld. **3. kép**)

találtam mellynek vastagabb vége ~~átfe~~ talán felfüggesztési okaért átlukasztatott ezen urnán rétegeges[!] kovákből ál ([olvashatatlan]) ezen kőszerszám egynéhány csontdarabok~~nak~~ mellett feküdt. (Ezen kőszerszám ~~feltalá~~ és a feltalált agyag edények formai alapították nézetemet hogy ezen tárgyak kőkorszakbeliek lehetnek) ~~Nem~~ Egy pár lábnyi távolságra ezen említett lelettől egy agyag bögrét ~~találtam~~ ásattam ki melly a mint látszik szobrásztól készült.

(Közölte Figler 2009, 106; a leletet leírja: Amfora alakú edény, 109–110)

7. MELLÉKLET

Ebenhöch Ferenc levele Modrovich Jánosnak, Koroncó, 1866. március 14.

Koroncó, 1866. március 14.

L. I. Chr.!

Kedves Tekintetes Úr!

Rég ideje már hogy szerencsém volt Önhöz Rajkán, azóta többször volt szándékomban írni, vissza tartóztatott azonban ama körülmény: hogy a kőmozsár és egyéb jelesebb cserepeknek Györré ígért szives elküldését eddig nem tetszett eszközölni – megvagyok győződve hogy az eddig lehetetlen volt, mert tudom, hogy 40-50 ftnyi terhet nem tehet az ember amugy zsebre, hogy magával a vasuton elvigye; - éppen azért vagyok bátor könyörögni: sziveskedjék az említett kőmozsarat, a nagyobb és kisebb kana jelesebb, kivált karimatöredékeit egy rekeszbe széna közé rakni 's reám címezve alkalmilag M.Óvárra a Piaristákhoz beadni hol az Igazgató úr szives lesz azt számomra fenntartani míg majd vagy magam alkalmilag, vagy pedig Kaimel barátom ide Koronczóra szállítandja! — — Forró köszönetem a szives gondoskodásért tessék foglalónk fogadni! — —

A telet mint tetszett kedves családjával tölteni? remélem jó egészségben; — és régiség lön-e ujra felfedezve?

Magam a legjobb egészségnek örvendettem eddig, és táram a régészeti úgy mint az éremtani néhány jeles darabbal gyarapodott; név szerint a már említett rézbaltán és gerelyen kívül azóta egy kezdetletes-mívű rézvésüt, két karpereczet, egy gyűrűt, egy szépmívű nyakpereczet rézből, továbbá egy kisebb kőbaltát, egy ódon cseréptálat, egy egészen ép barbarmívű cserépfazokat, és több kiválólag jeles czifra cserépdarabokat kaptam; több régi magyar és római érmet nem is számítva – ez utóbbiak között Postumus császár idejében pannonián zsarnokoskodott Regalianus nevű és a dácziai Decebalus véreből származott császár nejének Dryantillának felette ritka pénzét is, mely éremtani könyvekben eddig nincsen meg! — — Lessz-e majd szerencsém azt Koronczón megmutathatni? A tavasz oly korai volt, minden tavaszi munka Kegyeteknél is bizonyosan már befejezve; de könnyű volna húsvét után lerándulnia a N. Plebános urnak társaságában, Lébenynek jöve ott a megajánlott és a birodalomban páratlan-szépségű román izlésű egyházat is meglehetne ezuttal tekinteni 's így e kis kirándulást érdekessé tenni; mit mond kedves Ön hozzá? halljuk a szép szót! A Plebános úr még egy kis Sneff-vadászatot is tarthatna Koronczón, mert a húsvéti hétben még bizonyosan találna illy vendéget eleget Koronczón! —

De szép volna, ha a magyar közmondás szerint Önök azt felelnék: egyet mondok, kettő lesz belőlle! — — —

A Plebános urat tisztetem, tessék a tervet vele közölni, és annak valóítását lehetővé tenni! — —

Kedves nejét igen igen tisztelve, magamat pedig tapasztalt baráti hajlamiba ajánlva boldog ünnepeket kívánok, 's becses mindenesetre igenlő válaszát elvárva maradok

Kedves Tekintetes Urnak

igaz tisztelője

Ebenhöch Ferenc

Koronczón Martius 14-én 1866.

8. MELLÉKLET

Sztachovics Remig levele Modrovich Jánosnak, Győr-Szentmárton [Pannonhalma] 1874. szeptember 19.

MNL GYMSM VGYL Modrovich család iratai, Levelek 1864–1892 XIII. 10/12.

Tekintetes, igen tisztelt Uram!

A mosony megyei régészeti térképhez, melyet ugyanazon szabály szerint, mint a Győr megyeit készítem, a Mosony megyében lelt kelta s római érmeknek tudományos leírását lelhelyeikkel egyetemben fölötte szükségem. Ebenhöch és Fábry urak bátorításuk folytán tisztelt Tekintetes urhoz folyamodom, miszerint a birtokában lévő említett érmek leírását velem közölni sziveskednék. Ezt a tudomány és Mosonymegye iránti tisztelem kívánja, s az említett urak ezt szivesek voltak megtenni, néhány mosonm. érem leírását a győri muzeum is adja, és így lesz 36 érem leírva, mi nagyon is csekély szám. Azért tovább kéregetek Mosonymegye becsületének nevében. Ha pedig a következő levélen nevezett helyeken kívül más lelhelyeket is sziveskednék mellékelni, akkor a régészeti térkép annál tökéletesebb leend. Hozzá írott uri neve kezeskedni fog a lelhely s lelet igaz voltáról.

A régészeti térképet igazolom a kelta – római lelhelyekkel, érmek, utak, feliratokkal, mindegyik igazolást külön osztályozva. – Következik a megyének árpádokkori helyeinek igazolása, a helynek legrégiebb okmány szerinti neve, minősége, éve; az okmány szigorú idézete s tulajdon döntő szavai. Ily módon az ő- és középkorból a mostaniba szemléletileg nyújtok könnyű átmenetet. Sziveskedjék figyelmére méltatni Győr megye térképét, melyet emlékül ide mellékeltem s az iment megjelent Győrm. Monographiához csatolva lett.

Ügyemet s magamat szives hajlamába ajánlván tisztelettel vagyok

Tekintetes Urnak

Alázatos szolgája

Sztachovics Remig

pannonh. levéltárnok

Győr-Szentmártonban, 1874. szept. 19.

Mosony megyei lelhelyek:

Halbthurm, D.Jahndorf, Sz.Miklós, Barátföld, Óvár, Mosony, Ragendorf, Eötteveny, Baromhát, (Réti), Appetlon, Nizsider, Bruck, Strassomerein, Oroszvár, Köpcsény, Winden-Breitenbrunn, Arrianacasta?, Steinbruch, Edelsthal